Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Наша слова

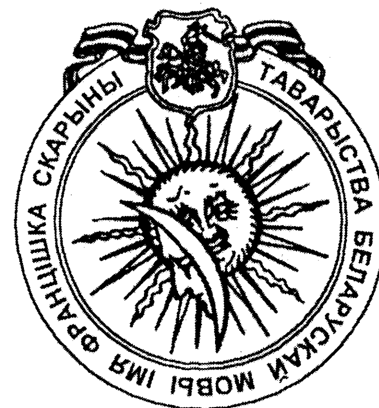

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года **№ 41 (676)** **20 КАСТРЫЧНІКА 2004 г.**

Вельмішаноўны спадар Казімір Свёнтак!

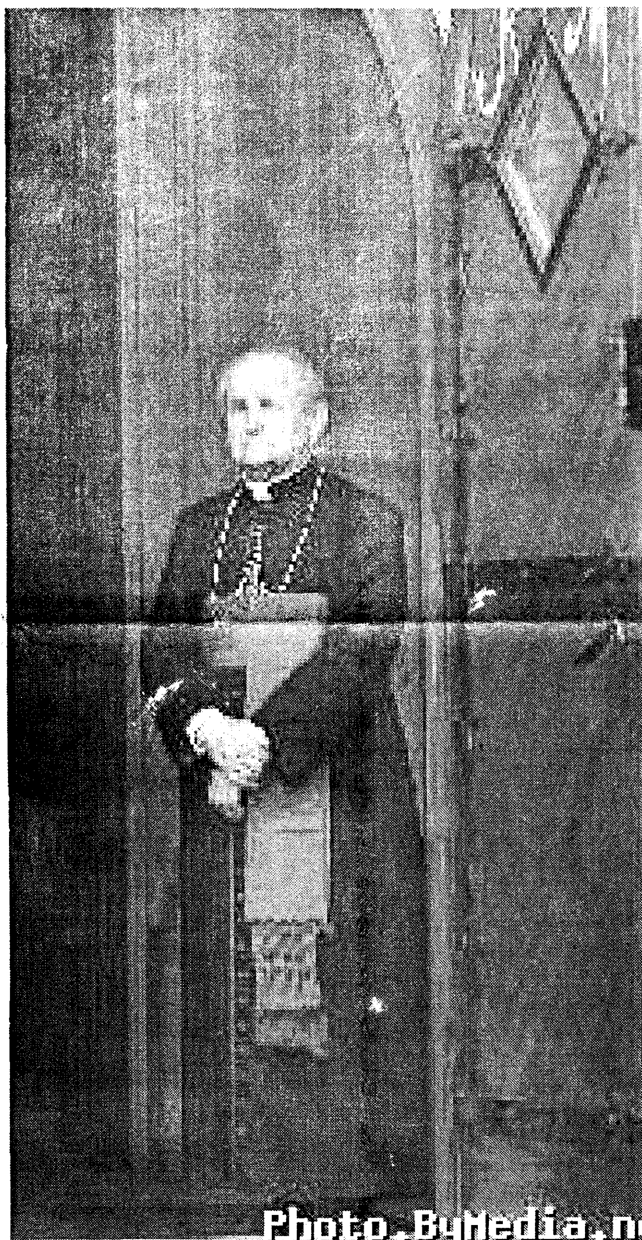

Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны" мае за гонар павіншаваць Вас, Кардынала, арцыбіскупа Менска-Магілёўскага з слаўнай датай, 90-годдзем ад дня нараджэння.

Ваш жыццёвы шлях не быў усеяны ружамі. Падчас пераследу Каталіцкага касцёлу вы звездалі жахі савецкіх турмаў і сталінскіх канцлагераў. Вы пакутавалі, але ўсюды і заўсёды заставаліся верным Хрысту і Ягонаму Евангелю. Ваша цвёрдая грамадзянская пазіцыя — узор для іншых. Звязаўшы свой лёс з Беларуссю, Вы дабраславілі беларушчыну. Беларускамоўныя ксяндзы, беларуская імша з кожным годам пашыраюцца. У большасці касцёлаў краіны гучыць спрадвечнае беларускае слова. Ваш надзвычайны уклад у рэлігійную культуру заслужана адзначаны высокай узнагародай — прэміяй "Fidei testis" ("Сведка веры"), якую Вы атрымалі з рук Папы Рымскага Яна Паўла II.

Хай і надалей беражэ Вас Пан Езус, якому Вы "даручылі сваё жыццё".

З павагай

Старшыня ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны" Алег Трусаў.

ВЫДАТНЫ ВУЧОНЫ І ПЕДАГОГ

Прафесару Івану Лепешаву - 80

23 кастрычніка спаўняецца 80 гадоў Івану Якаўлевічу Лепешаву – доктару філалагічных навук, прафесару кафедры беларускай мовы Гарадзенскага дзяржаўнага універсітэта імя Янкі Купалы.

Чытачам "Нашага слова" вельмі добра знаёмае гэта прозвішча па яго шматлікіх артыкулах на старонках штотыднёвіка – заўсёды надзённых, цікавых, бескампрамісных, з відавочнай грамадзянскай пазіцыяй іх аўтара. Артыкулаў, якія і напісаны на адным дыханні, і гэтак жа чытаюцца на адным дыханні. Беручы ў рукі "Наша слова" і бачачы там публікацыю І.Я. Лепешава, не абмінеш яе абыякава і нізашто не прапусціш.

Ён прайшоў доўгі і складаны жыццёвы шлях. Як сам пісаў ён аднойчы пра сябе: "Быў на кані і пад канём, больш, канешне, пад канём".

Нарадзіўся ён на Віцебшчыне, у вёсцы Іскозы Дубровенскага раёна. Перад вайной паспеў скончыць 8 класаў, здаць экстэрнам экзамены за дзевяты клас, паступіць у двухгадовы Аршанскі настаўніцкі інстытут і закончыць першы курс.

З 1944 года – на III Беларускім фронце. Двойчы паранены. Узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны, медалямі "За адвагу", "За баявыя заслугі" і іншымі. У 1948 г. закончыў (на выдатна) настаўніцкі інстытут. 17 гадоў настаўнічаў спачатку ў Свіслацкай СШ, а пасля ў Шчучынскім раёне. Узнагароджаны знакам "Выдатнік народнай адукацыі". Выкладаючы ў школе беларускую і рускую мовы і літаратуры, завочна скончыў Гарадзенскі педінстытут (на выдатна), а ў 1971 г. – аспірантуру пры Менскім педінстытуце. У тыя ж гады публікаваўся амаль ва ўсіх беларускіх і некаторых маскоўскіх газетах, у некалькіх часопісах і змог апублікаваць у рэспубліканскім выдавецтве "Народная асвета" дзве кнігі, на якія было надрукавана аж 7 добрых водгукаў-рэцэнзій.

З 1971 года – у Гарадзенскім педінстытуце (пасля – універсітэце). Абараніў кандыдацкую дысертацыю, а ў 1985 г. – доктарскую.

Яго, у меру патрабавальнага і ў меру паблажлівага, паважаюць і любяць студэнты. Ён хутка знаходзіць з імі агульную мову.

Ён вельмі многа піша і друкуецца. На творчым рахунку прафесара – 404 публікацыі. Сярод іх 31 кніга. Амаль усе напісаны аднаасобна. Гэта манаграфіі, слоўнікі, навучальныя дапаможнікі. Варта сказаць, што тры ягоныя вялікія працы выйшлі ў самым галоўным нашым выдавецтве – "Беларуская Энцыклапедыя": двухтомны "Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы", "Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў", "Слоўнік беларускіх прыказак". Пра названы двухтомнік пісалі ў друку, што гэты вялізны і працаёмкі даведнік пад сілу хіба толькі цэламу акадэмічнаму калектыву.

Навуковыя і метадычныя працы Івана Якаўлевіча – гэта 540 уліковавыдавецкіх аркушаў, або 8500 старонак. Не ведаем, ці ёсць яшчэ ў каго з беларускіх навукоўцаў такі вялікі творчы багаж. На пытанне пра методыку яго навуковай працы і пра тое, як ён змог дасягнуць такіх вынікаў, І. Я. Лепешаў адказвае: "Не скажу, што гэта лёгкі занятак. Не, ён і радасны па завяршэнні, і пакутлівы, ледзь не катаржны. Напрошваецца параўнанне з катаржанінам, які дабраахвотна прыкаваў сябе да пісьмовага стала. А для мяне гэты занятак даўнымдаўно стаў арганічнай патрэбай, другой натурай. Я не магу не пісаць. Мяне як магнітам цягне да гэтага ў вольныя ад аўдыторных заняткаў гадзіны і дні. Выхадных не бывае. Каб штосьці новае сказаць у навуцы, трэба добра ведаць, што зрабілі папярэднікі. Шмат чытаю: навуковую літаратуру, мастацкія творы, часопісы, газеты. Чытаючы, нярэдка знаходжу такое, што можа спатрэбіцца ў далейшым. Увесь час раблю выпіскі з прачытанага. У маёй картатэцы каля 90000 картак. Многія з іх сталі асновай для маіх кніг і артыкулаў. Ёсць і карткі-паказальнікі – дзе што шукаць, па розных тэмах. А галоўнае – самадысцыпліна і праца, праца, штодзённая, напружаная."

Мы, былыя яго студэнты, затым аспіранты, а цяпер аступененыя універсітэцкія выкладчыкі, выказваем яму словы глыбокай удзячнасці за падтрымку і бацькоўскую апеку і адшчырага сэрца жадаем і надалей заставацца такім жа энергічным, працавітым, няўрымслівым і неспакойным.

Марына Якалцэвіч, Ірына Хлусевіч, кандыдаты філалагічных навук.

Сакратарыят ТБМ, рэдакцыя "Нашага слова" віншуюць сп. І. Лепешава з 80-годдзем. Мы зычым сталаму нашаму сябру плёну ў працы на карысць Бацькаўшчыны.

Ніва
ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ
№ 41 (2526) Год XLIX Беласток, 10 кастрычніка 2004 г. Цана 2,00 зл.
http://niva.iig.pl
redakcja@niva.iig.pl
Заява

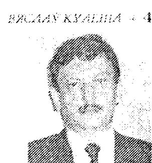

Сябры Таварыства беларускай мовы, грамадзяне Беларусі занепакоеныя сітуацыяй, якая складваецца вакол беларускай беластоцкай газеты "Ніва".

Старшыня ТБМ Алег Трусаў звярнуўся з гэтай нагоды з лістом да амбасадара Польшчы ў Беларусі. Па ўсёй краіне ў арганізацыях ТБМ разгортваецца збор подпісаў у падтрымку газеты "Ніва". Лісты з подпісамі накіроўваюцца на адрас амбасады Польшчы ў Менску і консульства Польшчы ў Гародні.

Беларусы не разумеюць, як трактаваць націск польскіх уладаў на "Ніву". З аднаго боку Польшча - у Еўразвязе, а з другога махровая антыбеларускасць, як бы спісаная з праграм Арміі Краёвай першых пасляваенных гадоў. Ці можа гэта, як і ў Беларусі, ніяка не палітыка, а звычайныя стасункі "хозяйствующих субьектов", скажам, нашай пракуратуры і нейкай беларускай апазіцыйнай ці проста недзяржаўнай газеты.

Яраслаў Грынкевіч.

ЛЕТАПІС ТАВАРЫСТВА

Падрыхтавала Ірына Марачкіна

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

1996 год.

Кастрычнік.

У сядзібе ТБМ адбылося сумеснае паседжанне ТБШ і ТБМ. Абмяркоўваліся бліжэйшыя планы, у прыватнасці — правядзенне "круглага стала" з мэтай абмеркавання дзяржаўнай канцэпцыі рэформы агульнаадукацыйнай школы пад назвай "Перспектывы беларускага школьніцтва", а таксама вынікі збору матэрыялаў для "Белай (шэрай?) кнігі".

ТБМ і ТБШ распачалі збор подпісаў пад патрабаваннем да прэзідэнта і ўрада краіны забяспечыць грамадзянам Беларусі канстытуцыйнае права на атрыманне вышэйшай адукацыі на беларускай мове.

12 лістапада.

На пасяджэнні сакратарыяту ТБМ разглядаліся пытанні фінансавай дзейнасці Таварыства, збору подпісаў пад адозвамі на карысць беларускай вышэйшай школы, правядзення чарговага V з'езду ТБМ.

27 лістапада.

У Доме літаратара адбылося паседжанне "круглага стала" з назваю "Беларуская школа: стан і перспектывы развіцця", арганізаванага ТБМ, ТБШ і педкамісіяй Саюза пісьменнікаў. Прыняты зварот да прыхільнікаў беларушчыны краіны.

Снежань.

Напярэдадні Новага года адбылося паседжанне Рэспубліканскай рады ТБМ. Разглядаліся пытанні аб дзейнасці Таварыства ў тагачасных умовах і аб захаванні газеты "Наша слова".

1997 год.

1 лютага.

На пленарным паседжанні Рэспубліканскай рады ТБМ была засяроджана ўвага на невысокім фінансавым стане арганізацыі, прынятае рашэнне аб правядзенні чарговага V з'езду ТБМ 12 красавіка. Прыняты зварот да сяброў і прыхільнікаў Таварыства аб добраахвотных складках дзеля правядзення чарговага з'езду.

11 сакавіка.

На паседжанні Рэспубліканскай рады ТБМ прынятая заява да Міністэрства адукацыі Беларусі з нагоды лінгвацыду беларускай нацыі. Сфармулявана 11 патрабаванняў да Міністэрства. Выказанае спадзяванне, што да 12 сакавіка Таварыства атрымае станоўчую інфармацыю наконт вырашэння ўзнятых пытанняў.

3-9 красавіка.

Выйшаў у свет 14 нумар "Нашага слова", пасля чаго газета перастала выдавацца з прычыны таго, што ў 1997 годзе дзяржава спыніла фінансавую падтрымку.

12 красавіка.

У менскім Доме літаратара прайшоў V з'езд ТБМ. З'езд прыняў адстаўку Ніла Гілевіча з пасады старшыні ТБМ і абраў новым старшынём ТБМ Генадзя Бураўкіна. Намеснікамі старшыні абраныя Алег Трусаў і Людміла Дзіцэвіч.

З'езд разгледзеў заяву рэдактара газеты "Наша слова" Эрнэста Ялугіна аб немагчымасці выдання газеты. З'езд адхіліў прапанову сябра Лідскай гарадской арганізацыі ТБМ Станіслава Судніка аб часовай перадачы выдання газеты "Наша слова" ў Ліду.

15, 22, 29 траўня.
5 і 12 чэрвеня.
25 жніўня.
4 верасня.

Сябры Таварыства беларускай мовы правялі шэраг пікетаў супраць закрыцця беларускіх класаў і школ.

У пікетах узяло ўдзел больш за 300 чалавек. За час пікетавання ў шэрагі ТБМ уступіла 15 новых сяброў.

26 верасня.

У Менску прайшло паседжанне Рэспубліканскай рады ТБМ імя Ф. Скарыны. Рада заслухала справаздачу сакратарыяту ТБМ, абмеркавала моўную сітуацыю ў краіне і стан беларускага школьніцтва ў 1997 годзе. Рада прыняла пастанову па актывізацыі дзейнасці ТБМ, а таксама пастанову аб аднаўленні выдання газеты "Наша слова" з кастрычніка 1997 года. Выданне газеты часова даручана Лідскай радзе ТБМ імя Ф. Скарыны. Вырашана прызначыць в. а. рэдактара газеты Станіслава Судніка. Прапанаваны склад Рэдакцыйнай рады: Генадзь Бураўкін (старшыня), Людміла Дзіцэвіч, Сяргей Запрудскі, Аляксей Пяткевіч, Аляксей Рагуля, Аляксей Саламонаў, Павел Сцяцко, Алег Трусаў, Эрнэст Ялугін.

Кастрычнік.

Кіраўніцтва журфака БДУ забараніла Менскай гарадской Радзе ТБМ імя Ф. Скарыны праводзіць у будынку журфака свае паседжанні, якія ладзіліся тут на працягу пяці з лішнім гадоў.

1-15 лістапада.

Аднаўлены выхад газеты "Наша слова", в. а. рэдактара - Станіслаў Суднік. Акурат праз паўгода пабачыў свет 15-ы нумар газеты, якая часова спыніла сваё існаванне ў красавіку.

28 лістапада.

Адбылося сумеснае паседжанне Рэспубліканскай рады ТБМ і ТБШ на тэму: "Беларускамоўнае навучанне: стан, праблемы, шляхі вырашэння". Прынята пастанова. З дакладам "Школьны этнацыд" выступіў Валер Палсцюк.

Лістапад.

Выйшаў з друку першы нумар весніка "Матчын дар" Касцюковіцкай раённай арганізацыі ТБМ, якую ўзначальвала Людміла Лечанка.

26 снежня.

Адбылася справаздачна-выбарчая канферэнцыя Лідскай рэгіянальнай арганізацыі ТБМ імя Ф. Скарыны, якую восем гадоў узначальваў Міхась Мельнік. Новым старшынём абраны Лявон Анацка.

Снежань.

У рамках выдавецкай дзейнасці ТБМ выйшла ў свет кніга-альбом з мастацкага збору Анатоля Белага "Любіць радзіму — шанаваць родную мову".

(Працяг у наступным нумары.)

Мовазнаўчы досвед

Паўтарачны – палутарны

"Матэрыял дасылаецца да рэдкалегіі... памер шрыфта – 14, міжрад-інтэрвал – палутарны. (Беларуская лінгвістыка. Выпуск 52. Мн., 2002. С.113. Патрабаванні да афармлення рукапісу").

Форма ***палутарны*** – утварэнне ад ***"палутара" (палутар-ны)***. У беларускай літаратурнай мове ўтваральнага слова ***"палутара"*** не існуе. Рускаму ***"полутора"*** адпавядаюць формы ***паўтара*** (у спалучэнні з назоўнікамі мужч. роду): *около полутора недель – каля паўтара тыдня* або ***паўтары*** (з назоўнікамі жан. роду): *около полутора тонн – каля паўтары тоны.*

Слова ***"палутарны"*** не фіксуе ніводны беларускі слоўнік. Рускаму ***полуторный*** адпавядае беларускае ***паўтарачны***. Яго падае "Русско-белорусский словарь" пад рэдакцыяй Я. Коласа, К. Крапівы, П. Глебкі (М., 1953. С.470), а таксама ўсе яго перавыданні. Напрыклад, у трохтомавым РБС-93 (Т.2.С.671) чытаем: "Полуторный – паўтарачны; полуторная кровать – паўтарачны ложак; в полуторнам размере – у паўтарачным памеры".

Як бачым, форма ***"палутарны"*** штучная, не стасуецца з заканамернасцямі беларускай літаратурнай мовы.

Прамінулы – прошлы

Слова ***"прошлы"*** "Тлумачальны слоўнік беларускай мовы" (Т.4. Мн., 1980. С.402) не тлумачыць, а фіксуе толькі наступнае: "Прошлы, -ая,-ае. У выразе: "прошлы час, гл. час". У слоўнікавым артыкуле "Час" (Т.5.Кн.2. Мн., 1984. С.303-304) знаходзім: "Даўнонімулы час – асобая форма дзеяслова прошлага часу" (Гэта пераклад рус. ***Давнопрошедшее время*** з кнігі "Словарь русского языка в четырёх домах". Изд. 2.М., 1981. С. 362).

У сучасным нацыянальным друку актыўна выкарыстоўваецца слова ***прамінулы*** (з значэннем рус. ***прошедший***). Так у Янкі Брыля чытаем: "Калі пані мае да яго ў сваім сэрцы ўспамін прамінулай дружбы, прашу захаваць яго назаўжды, бо ён быў варты гэтага" (Полымя. 2001. № 10. С.3). У артыкуле С. Андраюка "Талент глыбока беларускі" (Полымя. 2001. №2. С. 259): "Але, калі праз прызму прамінулых гадоў паглядзець, напрыклад, толькі на пасляз'ездаўскую літаратуру, узгадаць менавіта тагачасныя творы, то вельмі лёгка ўпэўніцца, што быў час выключна спрыяльны..." Або ў артыкуле знаага мовазнаўца і стыліста А. Каўруса "Разгорнем падручнік" (Полымя. 2001. №(. С. 196): "...рэальная мова прамінулага часу...".

Слова ***прамінулы*** – утварэнне з суфіксам ***–л-*** ад дзеяслова ***прамінуць*** "прайсці, мінуць (пра час, здарэнні і пад.)". Тлумачальны слоўнік беларускай мовы (Т. 4. Мн., 1980. С. 346) пацвярджае гэта і тэкстамі: "Дзень прамінуў. Ужо ў імгле стаў набліжацца вечар (Танк). Мы нават не заўважылі з табою, як прамінула наша маладосць і мы ўступілі ў сталыя гады (Глебка).

Зафіксаваў слова ***прамінулы*** і "Беларускарасійскі слоўнік" М. Байкова і С.Некрашэвіча (Мн., 1926. С. 246), праўда, трохі з іншым значэннем: "Прамінулы – давнопрошедший". Тут бачым і дзеяслоў, ад якога ўтварылася гэтае слова: "Прамінуць – миновать".

Такім чынам, апраўданым і прыдатным лінгвістычным тэрмінам, на нашу думку, трэба лічыць самабытнае спалучэнне ***прамінулы час*** (а не штучную кальку ***"прошлы час"***).

Павел Сцяцко.

Дарожныя нататкі – зацёсы Міхася Тычыны

Вось такія мы ёсць...

Ад прыпынку "Інстытут культуры" электрычка на Барысаў адышла дакладна на раскладу. І душу хутка сагрэла абвестка аб чарговым прыпынку – на беларускай мове, на што нешматлікія пасажыры, якія ўтаропіліся вачыма ў рускамоўныя газеты, ніяк, мне здалося, не зрэагавалі. Магчыма, ужо прывыклі да таго, што мне, чалавеку з правінцыі, было прыемнай навіной. Хвілін праз дзесяць у вагон зайшлі два маладыя хлапцы з баянамі аберуч і з цалафанавай торбачкай ля пояса. Яны дружна і даволі прафесійна заспявалі нядрэнную эстрадную песню, праўда, на расейскай мове, хтосьці з пасажыраў аддзячыў ім кіданнем у сумку грашовых купюр. Я таксама дастаў з кашалька грошы і, падышоўшы да музыкаў, папрасіў праспяваць нашу, беларускую песню, якую яны ведаюць, што яны праз хвіліну і зрабілі, выканаўшы "Ой, хацела ж мяне маці..."

У сядзеўшых паблізу мяне пасажыраў прасвятлелі твары і задумлівыя вочы, у торбачку музыкаў трапіла мо з дзясятак грашовых купюр, пакуль яны не пайшлі ў суседні вагон.

За імі завітаў мужчына з кіпай рускамоўных газет дэтэктыўнага жанру, з наборам зборнікаў крыжаванак, на што ніхто з пасажыраў не зрэагаваў, як і на прапанову набыць адрыўны насценны каляндар "Садоводу" ведома ж на расейскай мове. Калі я спытаў, можа ёсць у яго хоць адзін асобнік "Народнай волі" ці каляндар "Родны край", мужчына адмоўна закруціў галавою і пайшоў далей.

Барысаў уразіў чысцінёй прывакзальнай плошчы і ўсіх вуліцаў, па якіх маршрутны аўтобус вёз мяне да сана-торыя "Беразіна" што атабарыўся на ўскраіне горада. Парадавалі прыхарошаныя (з нагоды 900-гадовага юбілею, які Барысаў адзначыў два гады таму) фасады амаль усіх ацалелых старадаўніх і новых будынкаў, шматлікія кветкавыя газоны. А вось вулічная тапаніміка на магазінах, аптэках канторах, прыватных лаўках і шапіках, кінатэатрах была амаль паўсюль расейскамоўнай. Зрэдку па доўгім шляху праз горад (кіламетраў восем, не меней) трапляліся беларускамоўныя шыльдачкі. Ды і назвы цэнтральных вуліц засталіся тымі, якія яны атрымалі яшчэ ў 20-30 гады мінулага веку – Камсамольская, Рэвалюцыйная, 1 Мая, Леніна, і нават "ІІІ Интернационал", хоць гэтае рэвалюцыйнае стварэнне бальшавікоў, што марылі аб сусветнай сацыялістычнай рэвалюцыі, было распушчана Леніным і Троцкім яшчэ ў 1921 годзе. Засмуціла і капітальна ўзведзеная на высокім падмурку металёвая шыльда вышынёй метраў пяць узбоч шашы, што вядзе да Барысава з боку Плешчаніц. На ён старасларянскай "вяззю" паўтараметровымі літарамі выкладзена слова "Борисов", а ніжэй - герб горада. І толькі шараговы дарожны стандартны ўказальнік на невялікім "палатне" замацаваным на двух слупках, напамінае гасцям горада, што яны у Беларусі, а не ў расейскай глыбінцы.

Дзве шыльды, адна ля шашы пры уездзе на тэрыторыю санаторыя, другая – ля прахадной, напісаны па-расейску. Ды і уся тапаніміка на дзвярах жылых карпусоў, сталовай, кіназалы, абвесткі ў вестыбюлі галоўнага корпуса таксама рускамоўныя.

Віны у гэтым новага галоўнага ўрача, які прыняў справы нядаўна, ведома, няма – ўсё тут угэтым плане засталося нязменным з часоў савецкай імперыі, калі закладваліся падмуркі будынкаў.

(Заканчэнне ў наступным нумары.)

Українська мова на Білорусі

Апошнім часам якіх толькі моваў не сустрэнеш, чытаючы шыльды на розных установах.

Не кажу тутака пра расейскую, якая пачуваецца ў нас як дома.

Няспынна павялічваецца колькасць надпісаў па-ангельску, нямецку, польску. А нядаўна і ўкраінская мова, адолеўшы ўвесь беларускі абшар, дайшла да паўночных межаў нашае краіны. Адчыненае нядаўна ў Полацку прадстаўніцтва Western Union (будынак Белаграпрамбанку на пляцы Волі) змясціла над уваходам аб'яву "Грошові перекази. Найшвидший спосіб переказати гроші по всьому світу". А дзе ж беларуская мова, куды яна ідзе? Падобна, што з такой моўнай палітыкай уладаў – да забыцця і скону.

Міхась Баўтовіч, г. Полацк.

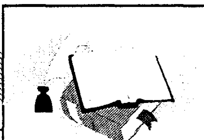

Факультэту інфармацыйна-дакументных камунікацый БДУ культуры - 60

Найстарэйшы факультэт універсітэта адзначыў свой чарговы юбілей. Шостага кастрычніка ў зале тэатра эстрады гаспадар ФІДК дэкан Мікола Яцэвіч прымаў віншаванні ад намесніка начальніка ўпраўлення Міністэрства культуры Уладзіміра Шышкіна, рэктара БДУ культуры Ядвігі Грыгаровіч і прарэктара Марыі Бяспалай, старшыні беларускай бібліятэчнай асацыяцыі Пятра Лапо, групы дырэктараў Рэспубліканскіх, абласных бібліятэк, ВНУ і г. Менска, дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі, былога дэкана Рамана Матульскага, дацэнта Віленскага універсітэта Аўдронэ Глосене, прадстаўніка Клайпедскага універсітэта Дайвы Янавічэні і інш. Юбіляра віншавалі і калегі: старшыня прафкама універсітэта Міхаіл Здрок, дэканы родных факультэтаў Натальля Алянюк, Антон Марэцкі, Мікалай Каральковў, Мікалай Каралёў, Вячаслаў Калацэй. Падарункам ад іх быў цудоўны канцэрт мастацкай самадзейнасці.

Бібліятэчны факультэт мае слаўную гісторыю. Заняткі з першымі 30 студэнтамі пачаліся ў 1944 годзе ў складзе Менскага педагагічнага інстытута. Спецыяльнасць "бібліятэказнаўства і бібліяграфія" і сёння застаецца асноўнай, але не адзінай: вядзецца падрыхтоўка спецыялістаў па музейнай справе і ахове гісторыка-культурнай спадчыны, а таксама па здвоенай спецыялізацыі "бібліятэказнаўства і бібліяграфія, беларуская мова і літаратура".

У красавіку 2003 года адбылася рэарганізацыя БДУ культуры, было распрацаванае першае пакаленне адукацыйных стандартаў. Знікла і назва "бібліятэчны", што азначае пашырэнне сферы працы для выпускнікоў факультэта. Былі зацверджаныя новыя кірункі спецыяльнасці "бібліятэказнаўства і бібліяграфія": менеджмент, аўтаматызаваныя бібліятэчна-інфармацыйныя сістэмы, інфармацыйнае забеспячэнне (па сферах), філалогія і лінгвістыка, кніжны гандаль.

Падчас гутаркі з дэканам Мікалаем Аляксандравічам Яцэвічам я высветліла, што прыцэнт паспяховасці студэнтаў на факультэце склаў 78 працэнтаў. І хоць ён самы нізкі ва універсітэце, дэкан лічыць веды студэнтаў грунтоўнымі, а ацэнку—строгай і аб'ектыўнай. Да дзесяцібальнай сістэмы на факультэце склаліся станоўчыя адносіны, бо яна дазваляе больш дакладна ацаніць веды студэнтаў. Дэкан хацеў бы бачыць студэнтаў больш разнявоолненымі, свабоднымі ў думках і меркаваннях, з творчым падыходам да навучання. Ён марыць, каб усе "здымалі капялюш" пры словах бібліятэка, бібліятэкар. Калі дэкан быў у Вашынгтоне, да яго падышоў нейкі чалавек. Ён паказаў на бэйджык з надпісам "Амерыканская бібліятэчная асацыяцыя", падняў угору вялікі палец і паціснуў беларусу руку. Так амерыканец выказаў пашану да людзей, што працуюць з кнігамі. Мікалай Аляксандравіч упэўнены, што і ў нашай краіне адбудуцца пэўныя змены, і бібліятэкар будзе мець добрыя заробкі і належную павагу. Пра гэта сведчыць і будаўніцтва Нацыянальнай бібліятэкі.

З гутарак са студэнтамі IУ курса 439 групы, якія будуць бібліятэкарамі-настаўнікамі беларускай мовы і літаратуры, я высветліла, што ў БДУ культуры іх прывялі розныя шляхі. Адны моцна хацелі мець вышэйшую адукацыю, другія—трапіць менавіта ў БУК, трэція- быць бібліятэкарам або настаўнікам, працаваць там, дзе шмат кніг, а некаторым падказалі бацькі.

На пытанне, чаму яны выбралі менавіта здвоеную спецыяльнасць, адказалі таксама па-рознаму. Нехта выпадкова, некаму падказала маці, хтосьці з-за любві да беларускай мовы і прафесіі педагога, у некага класны кіраўнік быў настаўнікам мовы і літаратуры, а адна студэнтка лічыць, што здвоеная прафесія больш падыходзіць ёй па характары: спакойная і ціхая (бібліятэкар) і імклівая і энергічная (настаўнік).

У асноўным, студэнты хацелі б працаваць і бібліятэкарам і настаўнікам адначасова.

Яны лічаць, што неабходнымі рысамі характару для прафесіі бібліятэкара з'яўляюцца наступныя: павага да людзей, добрая памяць, клопат пра чытача, адказнасць, кантактнасць, добразычлівасць, ураўнаважанасць, начытанасць, інтэлект, прафесіяналізм.

Прафесійна непрыгоднымі лічаць канфліктнасць, абыякавасць, неадказнасць, рассеянасць.

Для настаўнікаў студэнты адзначылі наступныя неабходныя рысы характару: сабранасць, дэмакратызм, любоў да вучняў, да мовы, прафесіяналізм, упэўненасць, дысцыплінаванасць, эмацыйнасць і ўменне кантактаваць. Непажаданымі для настаўніка студэнты лічаць здзеклівасць, непунктуальнасць, помслівасць, злосць на вучняў, канфліктнасць, нервовасць, абыякавасць да працы і людзей, няўпэўненасць у сабе, маўклівасць, нароўныя адносіны да вучняў.

Студэнтам падабаюцца на факультэце заняткі па беларускай мове і літаратуры, другая змена, новыя адрамантаваныя аўдыторыі, кнігасховішча, добразычлівыя выкладчыкі і студэнты, мерапрыемствы. Адна са студэнтак любіць свой факультэт, таму што там вучыцца яна. Вось, аказваецца, умеюць і беларусы любіць сваё.

Не падабаюцца студэнтам пастаянныя праблемы з раскладам, праверка прысутных, арганізацыя навучальнага працэсу, малая ўвага да асобы студэнтаў, і... другая змена. Як кажуць, кожнаму сваё! Сярод прадметаў-"Ідэалогія беларускай дзяржавы", хоць асоба выкладчыка да спадобы.

Сярод любімых выкладчыкаў студэнты назвалі супрацоўнікаў кафедры беларускай філалогіі, а таксама В. А. Гуліцкую, А. М. Пісарэнку, С. Крыуліну, С. В. Зыгмантовіч, В. В. Трамбіцкага, Л. М. Дзіцэвіч, Э. А. Усоўскую, В. А. Касап, В. С. Варапаеву, Л. І. Данілёнку, Г. Р. Дуркіну, Саладоўнікава, М. А. Яцэвіча.

Пасля заканчэння універсітэта студэнты хацелі б, у асноўным, працаваць у Мінску, аднак некаторыя хочуць вярнуцца дадому—"дзе нарадзіўся—там каб і згадзіўся", а адна студэнтка выказала жаданне паехаць за мяжу.

Усе адназначна аддалі свае сімпатыі кафедры беларускай філалогіі, падкрэсліўшы, што там можна заўсёды даведацца, дзе знаходзіцца выкладчык. Любяць студэнты таксама кафедры культуралогіі і паліталогіі.

У характары свайго дэкана Мікалая Аляксандравіча студэнты найбольш цэняць добразычлівасць, ветлівасць, уважлівасць да людзей, да іх праблем, адказнасць, разважлівасць, чалавечнасць, дэмакратызм, цікавасць да асобы студэнта, гутарлівасць, акуратнасць, дысцыплінаванасць(!), а таксама выдатнае пачуццё гумару.

Адзвінелі фанфарамі святочныя дні, а ўперадзе звычайная будзённасць—заняткі, сесіі, канікулы. Аднак і ў гэтай навучальнай мітусні агеньчыкам утульнасці для мяне свеціць мой бібліятэчны факультэт. І я люблю яго, бо сем гадоў назад ён прыняў мяне на працу, даверыў выхоўваць будучых настаўнікаў. Тут мая любімая кафедра беларускай філалогіі і яе кіраўнік—па-мацярынску спагадлівая прафесар Вольга Аляксееўна Гуліцкая, сябры-аднадумцы. Тут працуюць мае калегі—выдатныя прафесіяналы і чулыя людзі. Тут шчыруюць нашы студэнты, а сярод іх—мае "птушаняты" з 339 групы.

Са святам цябе, мой факультэт! Спадарожнага ветру табе, спрыяння ў часе і прасторы! Шчасця вам, дарагія калегі!

Ст. выкладчык Людміла Дзіцэвіч.

ПАМЁР ІВАН ШАМЯКІН

У ноч з 13 на 14 кастрычніка на 84-м годзе жыцця пайшоў у лепшы свет народны пісьменнік Беларусі, класік беларускай літаратуры, акадэмік Нацыянальнай акадэміі навук, Герой Сацыялістычнай Працы **Іван Пятровіч Шамякін.**

Іван Шамякін нарадзіўся 30.01.1921 г. у в. Карма Добрушскага р-на, Гомельскай вобласці. Скончыў Гомельскі тэхнікум буд. матэрыялаў, Рэспубліканскую партыйную школу пры ЦК КП(б)Б. Настаўнічаў, працаваў у Саюзе пісьменнікаў Беларусі. У 1980 - 92 гал. рэдактар выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя", У 1971-85 Старшыня Вярхоўнага савета БССР.

Друкуецц з 1941 года. Аўтар шматлікіх апавяданняў, аповесцяў і раманаў, на якіх вырасла некалькі пакаленняў беларусаў. "Глыбокае плынь", "Сэрца на далоні", "Трывожнае шчасце" - тыя творы, без ведання якіх нельга было ў Беларусі закончыць школу.

Усяго Іван Шамякін напісаў 13 раманаў і больш 30 аповесцяў ды п'есаў. Па многіх творах Івана Шамякіна пастаўлены кінафільмы. Раманы "Петраград-Брэст", "Атланты і карыятыды", "Вазьму твой боль", аповесці "Залаты медаль", "Шлюбная ноч", "Гандлярка і паэт" сталі з'явамі не толькі ў беларускай літаратуры, але і ва ўсім грамадскім жыцці Беларусі.

Вобразы Беларусі і беларусаў, створаныя Іванам Шамякіным у яго творах у многім сталі тымі клішэ з якіх у свеце аддзіслалася ўяўленне пра нашую краіну і наш народ. Іван Шамякін з пяжкасцю ўспрымаў змены ў грамадстве, якія адбываліся ў 1990-я гады. Ён па вялікім рахунку заставаўся савецкім пісьменнікам, але разам з тым заўсёды быў беларускім творцам і беларускім патрыётам.

Пахавалі Івана Шамякіна на Усходніх могілках Менска.

Сакратарыят ТБМ, рэдакцыя газеты "Наша слова" выказваюць спачуванні родным і блізкім нябожчыка, а таксама ўсяму беларускаму народу з нагоды страты свайго вернага сына.

Алжырская пастка

Менавіта такую назву мае новы раман Эрнэста Ялугіна (1936), які выйшаў у выдавецтве "Наша Будучыня" (Вільня) і толькі, што трапіў на паліцы сядзібы БНФ. Гэта гістарычны крымінальны раман. Наклад кнігі ўсяго 500 асобнікаў.

У новым рамане сп. Эрнэста мастацкімі сродкамі на беларускім матэрыяле асэнсоўваецца праблема, некалі ўзнятая Ф. Кафкам – вінаватасць невінаватага ні ў чым чалавека, якога грамадства заганяе ў пастку. Спроба вырвацца з яе заўсёды трагічная – альбо чалавек гіне, альбо ён вымушаны зрабіць нейкі рывок у іншыя вымярэнні, вышэйшыя за тыя, у якіх звычайна праходзіць простае чалавечае жыццё.

Галоўны герой рамана аднойчы зразумеў, што па нейкіх прычынах апынуўся ў "зоне павышанай увагі" добра арганізаванай і бязлітаснай сілы. Але што гэта за сіла і як ад яе ўратавацца? Зачыненыя на замок дзверы ўласнай кватэры ёй не перашкода. Некуды неадкладна збегчы? Відаць, не ўдасца. Рабіць тое, што загадаюць, змірыцца? Ці перці "на ражон", каб хаця дазнацца – чаму яго "выбралі", а заадно паспрабаваць абараніць блізкіх, адпомсціць за знявагі і пачуццё мярзотнай прыніжанасці і страху?

Без перабольшання можна сказаць, што раман "Алжырская пастка" – значны набытак сучаснай беларускай мастацкай прозы, якая пакутліва прабіваецца да свайго чытача.

Прадмову да рамана напісала славутая пісьменніца Вольга Іпатава.

Кніга адрасавана шырокаму колу чытачоў. Яна хутка чытаецца. Гэта не першая кніга Эрнэста Ялугіна, якую я знайшоў у сваёй бібліятэцы. Першая гэта аповесць "Толькі камяні" (1989), яшчэ адным бэстсэлерам у 80-ыя гады была аповесць пра трагедыю стваральнікаў БССР - "Без эпітафіі". Шырокі рэзананс у грамадстве апошнім часам мелі таксама яго эсэ, у тым ліку "Рой чалавечы", "Убачыць Мсціслаўца", "Нарманскі след".

Думаю, што Вы, спадарства, не пашкадуеце, калі набудзеце новы раман таленавітага беларускага пісьменніка Эрнэста Ялугіна "Алжырская пастка"!

Аляксей ШАЛАХОЎСКІ

Людміла Дзіцэвіч

Ірландскі дзённік

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах)

У касцёле карыстаюцца толькі англійскай мовай.

У кнігарнях — толькі англамоўныя кніжкі. Я шукала паглядзець ірландскамоўныя кнігі, дык мне сказалі, што тут, у гэтай мясціне, такіх не бывае. І знайшлі мне ў вялізнай кнігарні ў Туламоры толькі тры кніжачкі для дашкольнікаў з малюнкамі і словамі на гэльскай мове. Праўда, ёсць ірландска-англійскі і англійска-ірландскі слоўнікі.

У крамах таксама няма анатацый на таварах па-ірландску. Толькі ў адной краме знайшла пакуначак з цукрам. Дарэчы, цукар і па-ірландску гэтак жа — цукра. Так што ў справе беларусізацыі мы пайшлі далей за ірландцаў у графстве Вестміт. Журналісты тутэйшыя кажуць, што ў 1891 годзе тут 19% людзей гаварыла штодзённа па-ірландску. Сёння ў побыце тут ужывае сваю мову 1% насельніцтва. У іншых графствах сітуацыя можа быць іншай.

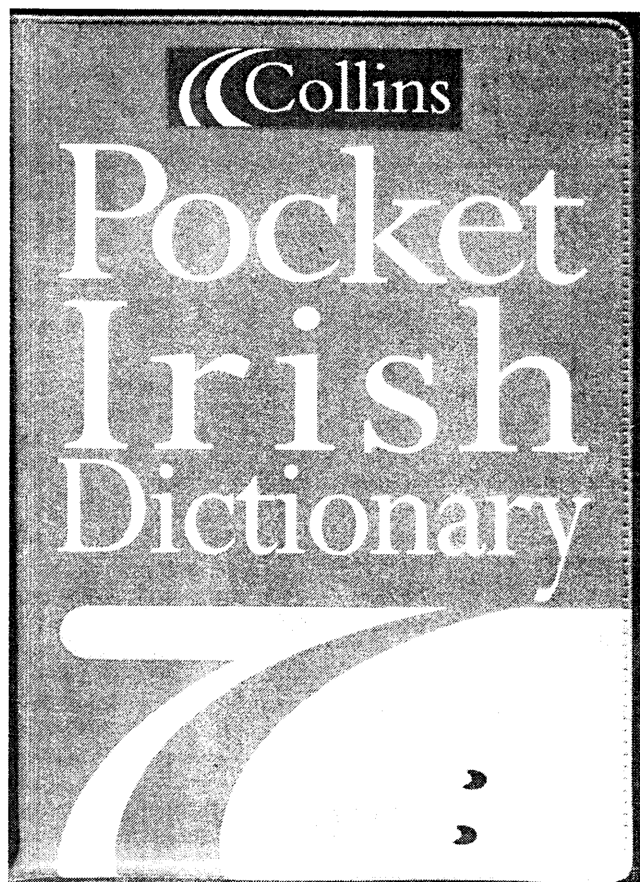

Англійска - гэльскі і гэльска - англійскі слоўнікі

У Мулінгары, сталіцы графства Вестміт, (15 тыс. жыхароў) 4 пачатковыя школы і 4 сярэднія. З іх толькі адна пачатковая — ірландскамоўная. У Кілбэгэне адна школа, англамоўная.

У паўночнай Ірландыі зусім другая сітуацыя. Там 80-90% людзей — ірландскамоўныя. І школы, і газеты, і ТБ — сваё. Штодзённая газета "Lá" інфармуе пра ірландцаў і іх жыццё. Але многія не хочуць у Ірландыю, бо Англія — моцная краіна з моцнай эканомікай. Паўночнаірландцы лічаць, што іх гэльская мова ў Ірландыі знікне. Але цалкам верагодна, што гэта толькі прыватная думка тых, з кім я размаўляла.

У Ірландыі працуе грамадская арганізацыя "Конрад но гуэльгэ", якая бароніць правы ірландскай мовы і ірландцаў. Нешта накшталт нашага Таварыства беларускай мовы. Сем гадоў назад я была ў Ірландыі, жыла ў маленькім гарадку Мілтаўн Мэлбі і мела кантакты з гэтай арганізацыяй. Нам спатрэбіўся іхні досвед дзейнасці па пашырэнні сферы ўжытку мовы.

Рэлігія.

Жывуць тут у асноўным каталікі. Іх апякун — касцёл, які пабудаваны ў 1976 годзе. Імша адбываецца штодзень, а ў нядзелю двойчы. Айцец Халпэн прамаўляе выразна, прыгожа, праўда, голас мае слабы, спевы нязычныя.

Касцёл сціплы, няма ўпрыгожванняў, мала абразоў. Сцены, лавы і сціпленькі алтар. Побач стол, на якім ставяць свечкі. Людзей у зале звычайна няшмат, у нядзелю — меншая частка. Сярод людзей у асноўным пажылыя людзі і сталыя. Маладых і дзяцей — працэнтаў 10-15. Моляцца па-англійску і спяваюць англійскія рэлігійныя песні. Кладуць на ахвяру 1-2 еўра. У святара ў канцы імшы атрымліваюць прычасце хто як хоча: хто ў рукі, а хто ў рот. Атрымлівае той, хто жадае, а не толькі пасля споведзі.

Упакоўка цукру з ірландскім надпісам

(Працяг у наст. нум.)

Станіслаў Суднік

З БЕЛАРУСКАЙ МОВАЙ ПА ЖЫЦЦІ

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Дысцыпліна ў школе была высокая, асабліва ў Супаненкі, які па характару – службіст. Таму нашай дысцыпліне зайздросцілі штатныя настаўнікі гэтай школы, дзе практычна ўвесь калектыў быў жаночы, з жонак афіцэраў.

Пачыналі навучальны працэс мы з адной кніжкай "Белорусский язык для говорящих по-русски" і адным букваром. Пасля абвяшчэння ў "Рокашы" пра адкрыццё школы нам пайшлі пасылкі з беларускімі падручнікамі. Гэта былі вельмі розныя кніжкі для розных класаў, а пажадана было мець аднатыпныя падручнікі. Праз некаторы час пасля пачатку заняткаў Ігар Супаненка аказаўся па нейкай патрэбе ў Менску. Там ён знайшоў Бібліятэку рэзервовага фонду (назва пададзена прыблізна), супрацоўнікі якой ахвотна згадзіліся нам дапамагчы. Праз некаторы час мы атрымалі ў Прыазёрску 37 пасылак з падручнікамі. Я іх толькі з пошты гадзіны дзве насіў, хоць і недалёка было. У той час, калі з Беларусі мы раз пораз чулі нараканні на недахоп падручнікаў для беларускіх школаў, у нас былі фактычна ўсе патрэбныя падручнікі для ўсіх класаў. Пасля я сам яшчэ два разы ездзіў у тую бібліятэку (не памятаю адрасу, але ведаю як даехаць) і дабіраў патрэбныя кнігі для клас-камплектаў. Паступленне падручнікаў мела вельмі станоўчае значэнне, усе паверылі, што наш пачын не авантура, а справа сур'ёзная.

Тут трэба спыніцца на праблемах, якія ў нас узнікалі з-за дыскусіі паміж прыхільнікамі "наркамаўкі" і "тарашкевіцы". Ніхто з нас не быў супроць "тарашкевіцы", але падчас стварэння школы быў уключаны рычаг прагматызму. Мы гаварылі бацькам, што будзем вучыць дзяцей таму, што ім спатрэбіцца пасля вяртання ў Беларусь. Гэта разумелі. З другога боку і ўсе падручнікі былі на наркамаўцы. У гэтай сітуацыі было вырашана заняткі весці на школьным варыянце беларускай мовы, а ў канцы навучальнага года некалькі ўрокаў выдзеліць пад "тарашкевіцу". Але не ўсё аказалася такім простым.

Заняткі ў нашай школе ішлі ў паскораным тэмпе, таму дыктоўкі мы пачалі практыкаваць ужо з трэцяга ўрока. Дзеці лёгка вывучылі літары, лёгка засвоілі асноўнае правіла: "Як чуецца, так і пішацца". Яно ім вельмі спадабалася. Расказалі пра "мяккі знак", пра асаблівасці яго напісання. З засваеннем гэтых асаблівасцяў ужо было цяжэй. Аднак пачалі пісаць. Першая дыктоўка. Правяраем. Хто напісаў лепш, хто горш. І вось аркуш Юлі Севярын. (***Севярын*** - прозвішча беларускае і ў жаночым варыянце не скланяецца, так жа як і Аўгусцін, Логвін, Жэмайцін і г. д.). Юля ў звычайнай школе была ў 2-м класе. Правіла "як чуецца, так і пішацца" яна засвоіла, а вось прамудрасці ад СНК БССР 1933 года не адалела. Юля мела выдатны музычны слых і праставіла ў дыктоўцы ўсе "мяккія знакі", дзе яны чуюцца. Пры гэтым не проста праставіла, а праставіла ў 100% выпадкаў. Ну і што рабіць з гэдыкай "пісьменніцай". Не лаяць жа за музычны слых, а мо і за генетычную памяць. Звярнуўшы ўвагу на тое, што і ў іншых дзяцей таксама хапала памылак на "мяккі знак", мы прыйшлі да наступнай формулы: тэксты папраўляць, але памылкі на "мяккі знак" за памылкі не лічыць. Праўда праз некаторы час праблема знялася сама па сабе, дзеці пачалі адрозніваць, дзе "мяккі знак" пішацца, а дзе не.

Разам з тым, хоць і па сёння ў школах гэтую праблему здымаюць за кошт працэсу адукацыі, у грамадстве яна не знятая, пра што сведчыць тая ж дыктоўка з далёкага ўжо 1990-га года, малой тады і дарослай зараз беларускі Юлі Севярын.

І яшчэ з тога ж разраду. Дзеці, якія ніколі да тога беларускай мовы не вучылі, усе пагалоўна бліскуча засвоілі "***а***-канне" і "***я***-канне" і амаль ніколі на гэтыя правілы памылак не рабілі.

Аднак вернемся да "Рокаша". Над газетай акрамя мяне ў розны час працавалі Ігар Супаненка, Станіслаў Цвірка, Сяржук Пахучы, Віктар Грамадка. На наборы пасля звальнення Славы Лычака сядзелі ўжо рускія салдаты: Андрэй Аўчыннікаў з Урала і Аляксей Мазураў з Паволжа. Перад звальненнем Аўчыннікаў ледзь не плакаў: "Што вы са мной зрабілі? Я ж рускую мову забыўся. Я ў лістах да маці "і" беларускае стаўлю. Я ж цяпер ніякага экзамену па рускай мове не здам."

І некалькі словаў пра тэхналогію выдання газеты ў нашых дзікіх умовах. На першых парах вялікіх праблемаў не было. Наклад быў невялікі, у нас былі запасы паперы, запасы чырвонай і чорнай стужкі для прынтара, рассылка была невялікая. Але наклад рос, запасы пачалі канчацца, адных канвертаў трэба было падпісаць не адзін дзесятак. З паперай праблему вырашылі наступным чынам. Я даведаўся, што на складзе службы ўзбраення ёсць рулон афсетнай паперы вагой з паўтоны, ну "ніяк ім не патрэбнай". Абгрунтаваўшы ўсё вострай службовай неабходнасцю, я забраў рулон у аддзел. Навучыліся друкаваць на прынтары без стужкі. Пачалі клеіць канверты самі.

Першыя канверты з сімволікай ТБМ з'явіліся ў Прыазёрску ў 1991 годзе. Эмблема работы Ібраіма Сейтасманава. Адрасы яшчэ пісалі па-расейску.

(Працяг у наступным нумары.)

Рэдактар Станіслаў Суднік

Заснавальнік: ТБМ імя Францішка Скарыны.
Пасведчанне аб рэгістрацыі: № 83 ад 28 чэрвеня 1996 г.
Адрас рэдакцыі: 220034, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Адрас для паштовых адпраўленняў: 231282, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: naszaslowa@tut.by
http://tbm.org.by/ns/

Рэдакцыйная калегія:
Міхась Булавацкі, Людміла Дзіцэвіч, Вольга Іпатава, Васіль Ліцьвінка, Ірына Марачкіна, Леакадзія Мілаш, Алесь Петрашкевіч, Людміла Піскун, Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік, Павел Сяцко, Алег Трусаў.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г.Ліда, вул. Ленінская, 23.
Газета падпісана да друку 18. 10. 2004 г. Замова № 1925.
Аб'ём 1 друкаваны аркуш. Наклад 2000 асобнікаў.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес.- 1280 руб., 3 мес.- 3840руб.
Кошт у розніцу: 290 руб. (у Менску - 310 руб.)